

pum ac civitatum, qui in re non tantum de jure sed et de honestate ipsius actionis, magnum robor habet; unde non nisi per summam arrogantiam contendum adversarii, omnes nationes poenam mortis constituentes, hac in re a veritate turpiter aberrasse.

124. Quia vero, ut nuper vidimus, potestas haec poena mortis scelestos affiendi, in politicum principatum ab ipso ordine rationis naturalis ejusque auctore Deo descendit, statim corrumpit hoc fundamentale ratiocinium Beccariae: *Ius in principe oritur ex aggregato particularium libertatum uniuscujusque; nemo autem habet jus occidendi seipsum; nemo ergo censendum est illud alteri dedisse; ejus enim major propositio falsissima, a sociali contractu Rousseau non differt; et praeterea cum auctor ad quosdam dumtaxat rarissimos casus poenam mortis coarctet in apertissimam labitur contradictionem.*

Similiter parum proficit dum suadere nititur alias poenas e. g. exilii, perpetui carceris etc. utpote diuturniores, validius praebere medium coercendi scelestos; nam et nullam esse poenam acerbitate et horrore majorem, ostendunt vel ipsi delinquentes, dum poenae mortis commutationem deprecantur, et voti compotes facti laetantur; et experientia docet ibi scelera abundare et in dies augeri, ubi poena mortis nunquam vel fere nunquam, et cum magna difficultate infligitur. Insuper per alias poenas plerumque quin et communiter non sufficienter consulitur securitati Reipublicae, cum carceribus detenti, vel in exilium missi, occultis fautorum consiliis et artibus, uti possint in perniciem civitatis, atque quavis tumultus occasione arrepta, cum maxima publici boni jactura, ad pristinum libertatis et scelerum statum redire, et velut insontes lares paternos repetere.

ARTICULUS III.

DE JURE GENTIUM.

125. Jus gentium prout per oppositionem ad jus naturale et civile, seu legem naturalem et civilem sumitur, et est quaedam species legis, diversimode a diversis solet definiri. Antiquiores jurisperiti et nonnulli doctores post Ulpianum jus naturale improprie seu latissimo sensu spectantes, id est

pro eo quod natura omnia animalia docuit, jus gentium cum propria ratione juris naturalis confunderunt, definiendo scilicet illud, quasi esset hoc, quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, seu quo omnes gentes humanae utuntur; nam in primis bruta animalia nulli morali legi subjiciuntur, nec possunt subjici, solaque identitas objecti quarundam actionum e. g. circa conservationem propriam, procreationem proles, etc. identitatem legis non constituit; ergo definitio illa juris naturalis est saltem latior re definita. Deinde, ea quae naturalis ratio absoluta necessitate inter omnes homines constituit, sive haec fuerint immediate nota, sive per plures et difficiles illationes deducta, sive absolute, sive ex aliqua dumtaxat suppositione manantia, sunt per se, utpote intrinsece bona vel mala, proprium et immediatum objectum juris naturalis; ergo posterior definitio est tantum propria juri naturali. Hinc propter easdem rationes et duae aliae sententiae non subsistunt, quarum prima pro objecto juris gentium assignat illationes longa et difficili ratiocinatione ex primis moralitatis principiis deductas; altera, illas quae ex suppositione aliqua ab iisdem principiis dimanant.

Nec eorum opinio satis congrua videtur, qui jus gentium a naturali per hoc distingunt, quod non sit praecipuum, sed mere concessivum vel permissivum, etenim et jus naturale est in pluribus mere permissivum, cum dictet etiam ea quae tantum licita sunt, seu circa multa negative se habet; et omne jus (si tamen hoc nomine donandum) permissivum fert secum praecipuum, seu prohibitionem ne quis in eo quod permittitur ab aliis impediatur. Hobbesius eandem legem naturalem quatenus civitatibus, nationibus, sive gentibus applicatur, jus gentium vocavit: huic tantum denominativae utriusque juris distinctioni protestantium moralistae, Pufendorfius, Thomasius, Hertius, Heineccius, alique fere unanimiter subscripserunt, verum parum recte; hac enim ratione communissimae doctorum et jurisperitorum sententiae adversantur, quorum aliqui licet interdum ea juri gentium attribuunt quae sunt propria juris naturalis, realem tamen utriusque distinctionem passim agnoscere videntur.

126. Porro ad vindicandam veram ac realem utriusque juris distinctionem, praehabendam censemus hanc definitionem juris gentium, quod sit: *Ordinatio rationis, longo usu et consuetudine vel tacito quodam consensu gentium, quae talium, ad communem earum utilitatem et felicitatem in*

ducta, ab ipsoque Deo immediato universae humanae societatis gubernatore adprobata; in qua si singula verba perpendantur facile eruitur quidquid ad rationem verae legis, et ad distinctionem juris gentium a jure naturae et civili, est necessarium. Praescindit autem data definitio ab eo, utrum debeant necne sub conceptu juris gentium comprehendi etiam ea ad quae singulae perfectae civitates seu nationes respectu aliarum, jam ex jure naturali praestanda tenentur. Etenim singulae perfectae civitates induunt naturam corporis et personae moralis; ideoque relate ad se mutuo e. g. non laedendas, pacta, si quae fuerint innita, servanda vel non violanda, etc. instar cujusvis humani individui, vel alterius corporis seu personae moralis in civili societate, jure naturali tenentur; ad quae praestanda vel vitanda, forte poterunt insuper etiam ex consuetudine vel tacito consensu, gentes ad invicem obligari (sicut praecepta legis naturae solent quoque interdum civili simul lege firmari); verum quia haec vel similia versantur semper circa aliquid intrinsece bonum vel malum saltem ex suppositione, suntque absolute necessaria ad ordinem et conservationem naturalem gentium vel civitatum, proprie ad objectum juris naturalis pertinent, illudque constituunt. Unde ista vel sub conceptu juris gentium non sunt comprehendenda, vel saltem, ut gravissimorum doctorum loquendi modus benigne explicetur, jus gentium in necessarium et arbitrarium seu positive humanum, quod respicit ea dumtaxat quae utilitatem vel majorem quamdam felicitatem gentium spectant, distinguendum est; quae postrema acceptio determinat significationem juris gentium stricto sensu accepti. Ex quo etiam facile colligitur non esse sequendam singularem opinionem Finetti (1), statuentis non ex objecto, sed ex forma seu origine discrimen juris gentium a jure naturae desumendum esse; cum haec nec a similitudine juris civilis confirmari possit, nec apte ab eodem proponatur, dum loco nuper indicato (2) tandem distinguere cogatur, sicut nos modo fecimus, jus gentium necessarium, ab arbitrario seu voluntario, per mutuum gentium consensum aut consuetudinem inducto.

(1) *De principiis jur. et gent.* libr. 12.

(2) *Ibidem* cap. 5.

PROPOSITIO.

Datur jus gentium a jure naturae revera distinctum, sive stricto sensu acceptum.

127. Contra moralistas protestanticos satis manifeste probari potest, dari revera jus gentium stricto sensu acceptum: 1°. ex eo quod totum genus humanum licet in diversas nationis seu gentes divisum, relineat semper ob similitudinem naturae vinculum quoddam amoris et unitatis quasi politicae et moralis, cujus manifestandi et servandi determinatum modum ratio naturalis, ut patet, non praescribit, lex vero civilis alicujus nationis particularis praescribere nequit. 2°. Ex eodem principio, quamvis quaelibet natio sit in se communitas perfecta sibi ad sui conservationem, absolute loquendo, sufficiens; nihilominus cum quaevis earum sit quoque membrum aliquod totius universi, et cum non omnis ferat omnia tellus, egent frequenter mutuo juvamine ac communicatione, interdum ad melius esse, interdum vero etiam ob moralem necessitatem et indigentiam, puta perfectae tranquillitatis internae aut externae; cujus communicationis et juvaminis modum, consuetudo aut tacitus consensus ipsarum gentium solet determinare, jusque gentium constituere, supposita consequente obligatione ex justitia, quam inducit ipsum jus naturae, servandi pacta seu conventiones, vel legati proveniente ab adprobatione supremi et unice universarum gentium gubernatoris Dei, qui nequit non habere rata, suaque fulcire auctoritate illa statuta; quae et cum naturalis rationis ordine conveniunt, et ad utilitatem felicitatemque gentium promovendam diriguntur. 3°. A similitudine juris civilis, quod et sola consuetudine solet quandoque constitui, et cujus moralis necessitas nedum utilitas, ut vidimus [1], subsistit; quamvis pleraque sed indeterminato modo, ad bonum civitatis spectantia a naturali lege sint in antecessum jam praescripta; et aliunde diversae gentes ad se mutuo possunt in multis considerari instar diversarum provinciarum, ejusdem nationis seu gentis.

[1] Articulo proxime praecedent. n. 122.

128. Ex his colliges 1°, generale discrimen juris gentium, a jure naturae et civili; illud enim respicit homines tamquam in gentes congregatos, nec est necessario absolute universale; cum aliqua natio omnem cum aliis communicationem praeccludens nullo proprie dicto jure gentium teneretur; e contra jus naturae afficit omnia prorsus individua humana sed quatenus simpliciter rationalia, et dumtaxat ad socialem vitam ordinata: illud non nisi supposita consuetudine vel consensu gentium a Deo dimanare dicendum est, hoc ab immediata et absoluta divina legislatione dimanat, hominumve consensum quemlibet antevertit; hoc pariter, cum circa intrinsecum boni et mali discrimen, et actus ab ordine naturali necessario requisitos versetur, est absolute immutabile; illud vero utpote voluntarium, contraria consuetudine vel mutuo consensu abrogari potest, aut nullo damno alterius interveniente, etiam ex una tantum parte relaxari; sic apud christianas gentes ob pietatis motivum abrogatum est jus gentium redigendi in servitutem justo bello devictos (1). Tandem jus civile particularem

[1] Supponimus hic sententiam eorum qui aliquam servitutis speciem a jure gentium manasse sive vi ejusdem institutum fuisse arbitrantur, quasi nempe ex nationum tacito consensu factum fuerit, ut, qui in justo bello capti, vel loco justae interfectionis servati fuerunt, in servitutem victorum cederent: unde et *servus* a servando *mancipium* a manu capiendo, etymologiam traxisse fertur. Sententia haec videtur congruere cum multis civilibus legibus, quae quamdam servitutem velut legitimam agnoverunt. Neque tale jus gentium juri naturae *per se* contrarium esse videtur: jus quidem naturae nullatenus exigit, sicut vidimus [hujus part. cap. 1. artic. 2. n. 106. in nota 2], coactae servitutis statum, at neque eidem *positive* adversatur, nisi in casu, quo quis fraude, dolo, aut irresistibili physica vi quempiam in propriam redigeret servitutem, sibi quaevis personae privatae jus in vitam servorum arrogaret, eosdemque ex una in aliam regionem instar mercium vendendos transferret, etc. Praeterea, servitus etiam stricto sensu accepta *per se* relinquebat servis liberum voluntatis et rationis tamquam facultatis moralis usum, qua possent honeste operari [perfectamque alterius vitae assequi felicitatem, neque heris eos ad contrarium cogendi, sicut nec vitam eis pro lubito adimere jus unquam competere poterat; sed sociali dumtaxat sivi civili libertate, naturalibusque eorum industriae ac laboris fructibus, qui omnes in heri emolumentum cedebant, plus minusve eos destituebat. De tali igitur quorundam hominum statu videtur potuisse (quod a fortiori intelligatur de *servitute* tan-

civitatem communiter respicit, ab immediata politicae potestatis legislatione nullo etiam praesupposito civium consensu profluit, et independenter ab implicita saltem ejusdem politicae potestatis voluntate abrogari aut introduci nequit, quae omnia in jus gentium minime cadunt.

Colliges 2°, frustra prorsus Pufendorfium (1), aliosque protestantes conari ad jus naturale revocare omnia quae feruntur esse juris gentium; dum ajunt, primaevam rerum

tum *ad glebem*, qualis in quibusdam septemtrionalibus regionibus nunc etiam obtinet, et in qua inter herum et hujusmodi servos proprietatem etiam honorum habentes vera quoque justitiae ratio intercedit) jus gentium disponere; eo vel maxime quod spectatis locorum et personarum adjunctis, poterat hujusmodi conditio vitae, ipsorum qui in servitutem redigebantur aut eidem sponte subiciebantur incolumitati atque conservationi, vel communi bono proficua aut etiam necessaria esse.

Poterant quoque aliae causae etiam iniquae ac injustae statui servitutis originem dari, eas Ahrens in opere pluries memorato (pag. 132 et seqq.) ad tres reducere videtur: 1, juxta ipsum sita est in *L'institutum des castas* habente ortum *dans l'association de plusieurs races differentes*, idque confirmat exemplo Indorum, Aegyptiorum, et antiquorum Romanorum: 2, *L'esclavage directe* oritur *de l'assujettissement d'un peuple à un autre d'une race differente*: 3. *Le servage féodal*, in quo *les maîtres ou les seigneurs se considéraient comme appartenant à une race differente*. Illud vero quod Ahrens dicit *de pauperismo* (le pauperisme), nequit esse primitivae hominum inaequalitatis transformatio; paupertas enim quorundam videtur tantum dedisse occasionem *famulatu*, seu locandi operam et laborem suum alteri pro mercede. Miramur autem vehementer quomodo auctor iste, qui, sicut monuimus loco nuper indicato, non nisi extrinsecam naturalium proprietatum differentiam in hominibus agnoscit, possit, nunc disserens de *inaequalitate*, haec habere: *Quant à la question qui vient d'être soulevée . . . La première cause de l'inégalité sociale des hommes provient de l'inégalité plus ou moins grande des différentes races humaines. On peut à cet égard établir la loi suivante: que partout où des races différentes se sont réunies, soit paisiblement, soit forcement après une guerre, la race qui avait quelque supériorité par son organisation, physique et intellectuelle, a soumis physiquement et moralement l'autre qui lui a été alors asservie. C'est ainsi que la race blanche, qui est incontestablement la plus parfaite, s'est soumise partout les autres* (pag. 131).

(1) *De jur. natur, et gent.* libr. 2. cap. 3. *De lege natur. in gener.* § 23.

divisionem, jus belli, legatorum non violandorum religionem, foederum sanctionem, jus induciarum in bello ad sepeliendos mortuos, etc. ad felicitatem status socialis qui est de jure naturae, vel ad officia humanitatis referri, ideoque ad ipsum jus naturae. Etenim quamvis aegre admodum, multiplicato humano genere, bono sociali consultum foret per communem rerum seu honorum usum, ratio tamen naturalis ad evitanda incommoda inde manantia, non postulavit necessario *hoc determinatum* prae ceteris medium. Similiter, licet forte jus belli tamquam medii ad justam propulsionem injuriae, et religio non violandi legatos ac servandi foedera, a jure quoque naturali profluat, ipsa tamen belli indictio, et determinatus usus armorum, admissio legatorum eisque data fides, foederum pactiones, etc. ab ordine rationis naturalis hoc potius quam illud non postulante, suadenteque singulas nationes ad sui conservationem sibi *simpliciter* sufficientes esse, necessario non requiritur, ideoque ad jus naturale non pertinet. Idem esto iudicium de jure sepulturae, commercii, transitus liberi per alia regna, etc.

PARS QUARTA

DE OFFICIIS HOMINUM A NATURALI LEGE MANANTIBUS

128. Officium *pressiori* sensu acceptum, non est quaevis actio hominis directa ad finem, sed actio ex *praescripto legis* seu ex *debito*, saltem consequente, ponenda, seu eidem legi conformanda; unde et Tullius inquit (1): *Unum* (officiorum) *genus est, quod pertinet ad finem bonorum: alterum quod positum est in praeceptis, quibus in omnes partes usus vitae confirmari potest.* Quia vero leges ac praecepta tum in se, tum relate ad diversos status ac conditiones hominum sunt in multiplici differentia, multiplex quoque officiorum species exurgit, quae, tamen pro triplici naturali, generali et necessaria hominis relatione, scilicet, ad *Deum*, ad *semetipsum* et ad *proximum*, ad tres generales revocantur classes, e quibus praecipua et omnibus scitu necessaria nunc ex ordine perpendenda sunt.

(1) *De offic.* libr. 1. cap. 3.

CAPUT I.

DE OFFICIIS HOMINUM ERGA DEUM

129. Omnia hominis officia erga Deum sub nomine religionis vel cultus divini comprehenduntur; quia vero religio seu cultus potest spectari *subjective* vel *objective*, primo modo acceptus non est aliud quam *virtus, qua Deo debitum obsequium et honorem reddimus*; altero autem modo sumitur pro *complexu omnium eorum actuum quibus ex praescriptio rationis* (non loquimur enim de cultu vel religione, quam Deus per revelationem manifestavit) *debitum Deo obsequium, et honorem praestare tenemur.* Porro, hujusmodi actus vel procedunt et sistunt tantum in solo animo, ut admiratio, contemplatio, amor, gratiarum actio etc. et constituunt cultum *internum*; vel junguntur cum quibusdam sensibilibus signis nostri corporis, aut cum oblatione cujusdam rei sensibilis, et constituunt cultum *externum.*

Nonnulli Germaniae philosophi *internum* cultum disperunt, haud sine aliquo fundamento, in officia *theoretica*, unde recte de Deo sentiamus, et *practica* unde actus nostros liberos ad nutum ipsius voluntatis componamus; licet enim actus intellectus, utpote potentiae necessariae, non nisi mediante dependentia ab imperio voluntatis legi naturali subjiciantur sive fuerint illi, qui petinent ad *cognitionem praesuppositam* ante legem, ut de existentia Dei creatoris, provisoris, justi etc. sive illi qui eam consequuntur, constituuntque *ampliores* attributorum Dei, ut unitatis, summae perfectionis, bonitatis etc. *cognitionem*, nihilominus *vulgarem*, quae obviis et facilioribus mediis a quovis rationis compote acquiri potest; semper tamen, et quatenus velut fundamentum totius juris naturae, aut velut conditio absolute necessaria ad practica cultus officia recte et rationabiliter exhibenda praerequiruntur, et quatenus in primo casu *negative*, in altero *positive* vere nihilominus ab ipsa lege naturali praecipiantur (1), sunt-

[1] Dicitur aliquid esse *negative* praecipitum aut vetitum a lege, quatenus lex antequam etiam a subdito cognoscatur, postulat ex sui natura, ut subditus nihil faciat unde se apposite reddat